

III

Dwa działy dawnej architektury – świecka i kościelna – są reprezentowane w Brazylii w sposób bardzo nierówny: zabytki architektury świeckiej są mało liczne i mało ważne. Pamiętać należy, że budownictwo w Brazylii nie gra, a tym bardziej nie grało dawniej tej roli, co w Europie. W krajach podzwrotnikowych, domy służyły do ochrony przed słońcem, nie przed chłodem, i solidność budowy jest w nich zbytkiem. Z wyjątkiem powojennych drapaczy nieba, które z natury rzeczy wymagały mocniejszej struktury, cała architektura w Rio, a także w innych miastach Brazylii, pochodząca przeważnie z XIX w., robi wrażenie raczej dekoracji teatralnych, niż masywnych domów, do jakich przyzwyczajeni jesteśmy w Europie. Co innego kościoły, pojmowane jako rodzaj pomników, ale domy mieszkalne były budowane wiotko i nie wytrzymywały próby czasu.

Po wtóre, były to budowle skromne. W wąskich ulicach starej Bahii widać się wprawdzie jakiś potężny, bogato rzeźbiony portal, szczątek pańskiej rezydencji, ale jest to wyjątek. Większość domów mieszkalnych miała zawsze, przynajmniej od zewnątrz, formy proste i surowe, jedyne odpowiadające potrzebom kolonistów. Zresztą, nie tylko potrzeby miały tu głos, ale zapewne także smak iberyjskiego przybysza, jego dystynkcja, postrzegająca świadomie form surowych i zewnętrznej dyscypliny wyróżniającej go od niższej kulturowo ludności miejscowej. Względem ten, który wyraził się w wielu obyczajach dzisiejszych Brazylijczyków, w ich formach ceremonialnych i strojach ciemnych, tłumaczy również wygląd ich dawnych siedzib. Ale skromna architektura mniej bywa szanowana i prędzej ulega zniszczeniu, niż ozdobna: to była druga przyczyna, dla której mało przechoowało się w Brazylii zabytków architektury mieszkalnej. Nawet rezydencja wicekrólów i króla w Rio de Janeiro była mała i skromna i nie została uszanowana przez wiek XIX.

Zabytki brazylijskiej architektury mieszkalnej zwykło się zaliczać do „stylu kolonialnego”. Zauważyć jednak trzeba, że nazwa ta oznacza w Ameryce różne style w zależności od kraju: w jej krajach północnych skolonizowanych przez Anglosasów oznacza klasycyzm, w dawnych koloniach hiszpańskich barok, w portugalskiej Brazylii – styl prosty, nieozdobny, użytkowy.

Styl ten obejmuje nie tylko zwykłe domy mieszkalne, ale również gmachy publiczne, siedziby urzędów, które w niewielkich naówczas osiedlach brazylijskich nie wyróżniały się ani zbytkiem ani wielkością. Miasta, z wyjątkiem Bahii, były zabudowywane rzadko, bez oszczędności terenu, podobniejsze do wsi niż do miast europejskich; nie było tedy istotnej różnicy między domami miejskimi a dworami w fazendach.